

RECENZIJOS

doi: 10.15388/Baltistica.57.2.2475

Marta Eva Běťáková, Václav Blažek, **Lexicon of Baltic Mythology**, translated by Hana Běťáková, Marta Eva Běťáková, Václav Blažek, Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2021, 290 p.

Žvelgiant į istoriją atrodo, kad baltų mitologija yra tarsi žemčiūgas, kurio spindesio nemato savieji, bet jo egzotiškumas vilioja žmones, esančius toli nuo pačios mitinės tradicijos. Istorija savaip kartojasi ir šiandien, kai baltų mitologijos žodyną imasi rašyti ne lietuvių ir latvių mokslininkai, o Čekijos baltistai Václavas Blažekas ir Eva Běťáková, kurių knygą „Lexicon of Baltic Mythology“ praėjusiais metais išleido Universitätsverlag Winter leidykla Heidelberg. Tiesa, leidinio turinys nėra visiškai naujiena – ši knyga buvo išleista čekų kalba 2012 metais (Běťáková, Blažek 2012); naujasis leidinys yra vertimas į anglų kalbą su papildymais.

Aprašyti prūsų, lietuvių ir latvių mitologiją viename veikale yra nemenkas iššūkis, nes medžiagos yra labai daug, ji įvairių laikotarpių ir iš labai skirtingų šaltinių (istoriniai veikalai, tautosaka, lingvistinė medžiaga), o kur dar baltų kalbų ir kultūrų skirtumai. Autoriai pasirinko enciklopedinį kelią (įvade pabrėžiama, kad „knyga siekia būti baltų tautų mitologijos enciklopedija“) ir bando

aprepti šią medžiagą per atskiriems dievams skirtus straipsnius, pateikiamus abėcėline tvarka. Knygoje yra net 270 originalių enciklopedinių straipsnių.

Sklaidant šią knygą žavi drąsus pasiryžimas sujungti lietuvių ir latvių mitologinę medžiagą. Tai itin retas dalykas, nes lietuvių ir latvių mitologai paprastai linkę apsiriboti arba lietuvišku-prūsišku, arba latvišku kontekstu. Iš lietuvių turbūt vienintelė mokslininkė, bandžiusi sintetiškai aprašyti bendrą baltų religinę sistemą, yra Marija Gimbutienė; neatsitiktinai knygoje ji ne sykį minima. Visgi autoriams svarbesni yra Viačeslavo V. Ivanovo ir Vladimiro Toporovo darbai, kuriuose baltų mitologija išvedama į platesnius vandenius, jungiant ją su slavų, germanų, senovės indų tradicijomis. Václavas Blažekas šiuos du mokslininkus ir Jaaną Puhvelą bei Ilją Lemeškiną pavadina savo vedliais į baltų mitologiją iš indoeuropietiškosios tyrimų perspektyvos (p. 8).

Turbūt nereikėtų stebėtis, kad lingvistų parašyto mitologijos žodyno pagrindas yra ne dievai, o dievavardžiai –

jie sudaro didžiumos straipsnių antraštes. Kadangi šiuolaikinė lietuvių ir latvių rašyba gerokai skiriasi, bendras vardyno vaizdas atrodo gan margas. Įvairovę dar padidina tai, kad nemažai dievavardžių pateikti originalia istorinių šaltinių rašyba (pvz., *Austheia*, *Ausca*, *Bezlea*, *Cereklicing*¹), o dalis yra interpretuojami, rekonstruotas jų formas pažymint žvaigždutėmis, pvz., **Ežiagulys*, **Dimstipatis*, **Dievų-rikis*, **Zwaigstikas*. Kartais dievavardžių rašyba gerokai stebina, tarkime, straipsnis, skirtas lietuvių dievui Bangpūčiui, pavadintas **Bangputis*, o **Žemina* rašoma su *i* trumpuoju vietoje lietuvių kalboje įprasto ilgojo *-y*; nežinia kodėl šios formos rekonstruojamos, kai pagal nusistovėjusią tradiciją rašomi su *y* ilguoju (plg. žodyne pateikiamą rekonstruotą dievavardį **Ežiagulys*).

Verta atskirai pasigilinti į leidinio vardyno sandarą. Beveik penktadalis žodyno straipsnių (daugiau kaip 50) yra skirta latvių moteriškosioms dievybėms, vadinamoms motinomis, pvz.: *Bangu mātē*, *Bišu mātē*, *Briežu mātē*, *Ceļa mātē*, *Dārza mātē*, *Debess mātē*, *Gaisa mātē*, *Gaujas mātē*, *Gausu mātē* (Bangų, Bičių, Briedžių, Kelio, Sodo, Dangaus, Oro, Gaujos, Gausos motinos). Tai gausiausia latvių dievams skirta teminė grupė žodyne. Ji aprašoma remiantis beveik išimtinai latvių dainomis. Kita itin reikšminga (nors ir negausi) latvių dievų teminė grupė yra dangaus dievai, kurie

itin turtingai vaizduojami latvių dainose ir nuo XIX a. buvo latvių mitologijos veidas. Atskiri straipsniai žodyne skiriami šiems dievams: **Saulijā* (turima omenyje latvių *Saule* ir lietuvių *Saulė*), *Saules meitas*, *Mēness*, Dievs (**Deivas*), *Dieva dēli*, Pērkons (straipsnis **Perkūnas*), *Auseklis*, **Laima*. Kadangi dainos gausiai teikia mitologinių siužetų, nušviečiančių dangaus dievų tarpusavio santykius, autoriai taipogi rado reikalą į žodyną įtraukti tris atskirus straipsnius, skirtus dangaus gyventojams, jų vestuvėms ir dangiškosios pirties siužetams (straipsniai *sky inhabitants*, *wedding*, *sauna*). Be šių dievų, žodyne taip pat rasime straipsnių ir apie kitus dainose bei istoriniuose šaltiniuose minimus latvių dievus, kaip *Mājas kungs*, *Ūsiņš*, *Dēkla*, *Kārta*, *Jods* ir kt. Kita vertus, žodyne randa vietą Lačplēsis (*Lāčplēsis*) iš Andrejo Pumpuro epinės poemos ir kai kurie kiti latvių pasakų herojų vardai (*Lāčadēls*, *Lāčausis*, *Mežauckus*, *Dzelzspuika*, *Spalvainis*, *Kurbads*). Greičiausiai Pumpuro poema paskatino autorius įtraukti į žodyną ir Staburago šventosios uolos deivę *Staburadze*, kuri davė vardą Pumpuro poemos personažui.

Skirtingai nuo latvių dievų, kurių nemaža išlaikė dainos, lietuvių ir prūsų dievus žodyne reprezentuoja straipsniai, paremti daugiausia istoriniais šaltiniais. Prūsiškų dievavardžių pagrindą sudaro „Sūduvių knygelės“ ir Simono Grunau kronikos medžiaga. Lietuvių dievų didžiausias būrys pasitelkiamas iš Jano Lasickio knygelės „Apie žemaičių dievus“,

¹ Rezenzijoje kursyvu rašomi dievų vardai yra žodyno straipsnių antraštės.

taipogi čia rasime ir kitus svarbius šaltinius – Mato Pretorijaus „Prūsijos įdomybės“, Jokūbo Brodovskio ir Pilypo Ruigio žodynus, Motiejaus Strijkovskio istoriją, Ipatijaus metraščių, Malalos kroniką. Tačiau pasigendu jėzuitų vizitacijų dokumentų, kurie yra labai svarbūs lietuvių ir latvių mitologijai suprasti (pvz., į vardyną nepateko juose minimi dievai Andeinis, Pagirniai, Dugnai, Dirvolira, Nosolus), o ir straipsniuose apie kitus dievus trūksta duomenų iš šių šaltinių. Galbūt tai bus nutikę dėl to, kad pagrindinius istorinius šaltinius autoriai naudojo iš Wilhelmo Mannhardto *Letto-Preussische Götterlehre* (1936), kur jėzuitų dokumentų įtraukta labai mažai. Taip pat žodyne trūksta kai kurių svarbių arba plačiai tyrinėtų dievų – Lauksargio, Laukpačio, Dvarganto, Prakorimo, Pramžiaus, Tratiko kibirkščių ir kt. Nėra straipsnių, skirtų *deivėms* ir *dievaičiui*, nors šie lietuviški žodžiai ne vieną kartą minimi istoriniuose šaltiniuose kaip svarbios religinės kategorijos. Tačiau kai kurie dalykai atrodo ir pertekliniai, pvz., atskiri straipsniai skirti keliems Perkūno vardams (*Tarškulis*, *Dundulis*, *Trenktinis*) ir vienam Velnio eufemistiniam pavadinimui *Nelabasis*; vargu ar šie vardai (juolab kad tai tik keli atsitiktinai pasirinkti) nusipelno atskirų straipsnių.

Svarbią, nors santykinai nedidelę žodyno dalį užima sakmių būtybės; kai kurios jų yra dokumentuotos istoriniuose šaltiniuose kaip religinės ar maginės praktikos subjektai (pvz., vilkolakiai, raganos). Labai neįprasta kauko interpre-

tacija – straipsnyje **Kaukas* ši būtybė apibūdinta kaip velnias arba piktoji dvasia. Nežiūrint to, kad krikščioniškuose religiniuose tekstuose kaukas laikomas velniu (prūsų kalba šios būtybės vardas netgi pasirinktas velniui įvardyti), gausi lietuvių sakmių ir liaudies tikėjimų medžiaga neleidžia abejoti, kad kaukai yra savarankiškos būtybės, sietinos su skalsa (apie tai plačiai rašoma Norberto Vėliaus ir Algirdo Juliaus Greimo kaukams skirtuose tyrimuose (Vėlius 1977, 182–198; Greimas 1990, 35–71), kurių autoriai neima domėn).

Atskirą potemę sudaro straipsniai, skirti kultūros herojams. Kaip jau minėjau, Latvijai žodyne atstovauja Lačplėsis ir jo atitikmenys pasakose. Prūsijoje, kaip reikėtų tikėtis, rasime Brutenį ir Videvutį (*Bruteno*, *Widewuto*). Lietuvos kultūrinius herojus žodyne reprezentuoja Sovijus ir Eglė žalčių karalienė. Sovijaus problematikos pristatymas straipsnyje *Sovij* atrodo itin kuklus turint omenyje, kokia plati yra šio herojaus ir paties mito tyrimų istorija. Iš straipsnio ne tik nesužinome, apie ką pasakoja mitas ir koks Sovijaus vaidmuo jame, bet ir neatskleidžiama šio vardo etimologijų įvairovė. Kita vertus, kelia nuostabą, kad į žodyną nepateko nė vienas iš Lietuvos metraštyje ir Strijkovskio kronikoje minimų legendinių asmenų, čia nerasime straipsnių nei apie žynį Lizdeiką, nei apie sudieventus kunigaikščius Šventaragį, Pajautą ir Kukovaitį (nors priede pateikiamas Strijkovskio pasakojimas apie Vilniaus įkūrimą ir jo vertimas į an-

glų kalbą; beje, Šventaragis angliškame vertime kažkodėl rašomas su slaviška tėvavardine forma *Svintorog Utenusovic*).

Keli straipsniai žodyne yra skirti mitiniams gyvūnams (lokys, vilkas, žaltys, varlė). Atrodo, jie atsirado tik todėl, kad yra tiesiogiai susiję su kitomis temomis – Lačplėsiu, vilkolakiais, Egle žalčių karaliene ar su varlėmis siejamomis būtybėmis (*Augstlēcīte, zemlēcīte, *Brēķina, Gausu māte*). Kitaip būtų sunku paaiškinti, kodėl žodyne nėra straipsnių apie kitus gyvūnus, ypač skirtus dievams ar aukojamus (jautis, ožys, žirgas ir kt.). Beje, straipsnio apie Eglę bibliografijoje prašyte prašosi nuoroda į Leonardo Saukos sudarytą šios pasakos tekstų ir tyrimų šešiatomį (Sauka 2007–2013), o straipsnyje apie žaltį nėra naudojami Greimo, Vytauto Ališausko, Yvonos Luven darbai (Greimas 1990, 425–449; Ališauskas 2003, Luven 2001) pasitenkinant Petros Butzkės magistro darbu, kuris bibliografijoje klaidingai nurodomas kaip disertacija.

Labai svarbi žodyno teminė sritis yra baltų religijos dvasininkai ir žmonės, užsiėmę magine praktika. Žodyne yra net 20 pozicijų, aiškinančių skirtingų kategorijų žynius, burtininkus ir užkalbėtojus, taip pat atskiras straipsnis, skirtas „analoginei magijai“. Čia aprašomi prūsų *krivė* ir *vaidila*, lietuvių *žynys*, *būrėjas*, *užkalbėtojas*, latvių *burtois*, *gaišrēģis*, *pareģis*, *zīlnieks*, *zīmlēmis*, *vārdotajs*, taip pat kai kurie iš Pretorijaus paminėtų specializuotų kategorijų – *vandelučiai*, *setonys*, *sietonys*, *vėjonys*, *vidurionys*,

žvėronys, *medžiorys*. Žodyno nuorodoje taip pat aptinkame ir lekutonis (*Lekkutones*), bet straipsnio apie juos nėra (apsirikimas?). Žiūrint sistemiškai, galėtų būti įtraukti ir kiti Pretorijaus aprašyti dvasininkai – žaltonys, kaukučionys, oronys, putonys, kraujučiai ir t.t. Nemaža painiavą kelia tai, kad skirtinguose leidinio straipsniuose aprašomi panašaus profilio praktikuotojai (pvz., *gaišrēģis* ir *pareģis*, *būrējas* ir *burtois*). Iš šios painiavos nepadeda išeiti ir du bendresnio pobūdžio straipsniai *priests* ir *soothsayers* – užuot susisteminę ir paaiškinę šią įvairovę, tik dar labiau ją komplikuoja.

Galiausiai reikia paminėti keletą straipsnių, skirtų abstraktesnėms sąvokoms – šiapusiniam ir anapusiniam pasauliui bei likimui (*world*, *underworld*, *fate*). Likimo temai, kuri yra neabejotinai svarbi baltų mitologijoje, žodyne skiriama daug dėmesio – pateikiami atskiri straipsniai apie skirtingas likimo dievybes, pvz.: **Laima* & **Laimija*, *Dėkla*, *Kārta*, *Dalia*, *Rīšu/Rišķu māte* & *Vikala*. Prie šio sąrašo taip pat pridėra A. L. Jucevičiaus paminėtos likimo deivės *Verpiančioji*, *Audėtoja*, *Sergėtoja*, *Nukirptoja*. Iš žodyno nuorodų → *Metančioji*, → *Gadintoja*, → *Išskalbotja* galima būtų tikėtis rasti ir dar tris deives iš Jucevičiaus aprašyto septintuko, bet pačių straipsnių kažkodėl nėra. Atrodytų, kad šioms visoms deivėms, kurių vardai greičiausia yra paties Jucevičiaus sugalvoti, būtų visiškai pakakę vieno bendro straipsnio ar netgi poskyrio straipsnyje apie Laimą.

Atskirų pozicijų žodyne nusipelnę dvi personalijos. Pirmoji jų – Andrejs Pumps kaip „Lačplēsis“ epinės poemos kūrėjas; deja straipsnis vos keletu eilučių ir apie šį autorių beveik nieko nepasako, išskyrus tai, kad jis sukūrė poemą. Antrasis aprašytas asmuo yra Teodoras Narbutas, – žodyne net 6 dievų vardai yra laikomi šio autoriaus plunksnos rezultatu (*Nijolė, Milda, Kaunis, Jūratė, Kastytis ir Medžioma*); visgi 3 paskutinius reikėtų priskirti Jucevičiui, o ne Narbutui. Beje, jei jau yra reikalas atskirai apibūdinti Narbuto santykį su mitologijos medžiaga, ar nereikėtų taip pat skirti dėmesio Jucevičiui, Grunau, Pretorijui, Strijkovskiui, Lasickiui ir dar bent keliems šaltinių autoriams, turėjusiems savitą požiūrį į mitologijos medžiagą?

Pasižvalgę po vardyno horizontus, kurie leido suprasti bendrą žodyno schemą ir aprėptį, dabar galime atidžiau įsižiūrėti į straipsnių sąrangą ir jų vidinius ryšius, iš kurių aiškėja autorių formuojama baltų mitologijos koncepcija. Žodyno pratarmėje rašoma, kad „tai yra pirmasis baltų mitologijos monografinis veikalas, [pristatantis mitologiją] ne tik iš aprašomosios, bet ir iš istorinės, lingvistinės ir lyginamosios perspektyvos“ (p. 8). Iš dievų aprašymų ir bibliografinių nuorodų po straipsniais akivaizdu, kad autorius labiau domina ne dievų funkcijos, o jų vardai bei galimybė rasti etimologinių atitikmenų kitose indoeuropiečių kalbose. Tokios paieškos iš tiesų labai intriguoja ir svarbios mitologijos tyrimuose. Visgi, žvelgiant į dievų

vardų sąsajas skirtingose kalbose, kyla klausimas, kiek etimologijos tyrimai, atsieti nuo mitologinių siužetų ir dievų tarpusavio santykių, gali būti našūs ir patikimi. Atrodo, kad žodyne siūlomos etimologinės interpretacijos, besiremiančios galimais atitikmenimis tarp baltų ir kitų indoeuropiečių mitologijų, yra tik gairės tolimesniems tyrimams, kuriuose būtų atidžiai nagrinėjamos dievų religinės funkcijos ir jų vaidmuo mitiniuose siužetuose.

Lingvistinės prielaidos ir orientavimasis labiau į dievavardžius nei dievus lėmė ir dar vieną svarbią žodyno ypatybę – jo fragmentiškumą. Suprantama, kad norint parengti sintetinį veikalą, būtina gili diachroninė ir sisteminė analizė, leidžianti išsiaiškinti baltų tautų mitologijų skirtumus ir bendrybes, ir tai būtų ne vieno dešimtmečio kryptingo darbo reikalaujanti užduotis. Todėl autoriai pasirinko paprastesnį, galima sakyti, labiau mechanišką kelią – straipsnių apie atskirus dievus nejungti į bendrą mitologinę sistemą. Kitaip tariant, žodyne neieškoma bendrumų tarp skirtingais vardais vadinamų dievų. Pavyzdžiui, taip ir lieka neaišku, kokie ryšiai sieja jau minėtas likimo deives (ar tai visai atskiros dievybės, ar gal vienos deivės skirtingi aspektai), koks yra santykis tarp lietuvių Žemynos, Žemėpačio ir latvių Žemės motinos (*Zemes māte*), tarp *Medeinos*, *Medeino, *Medžiojmos* ir latvių Miško motinos (*Meža māte*). Sistematiškiau aprašyti yra tik dangaus dievų tarpusavio santykiai dainose. Tačiau ir

čia la. *Mēness* ir lie. *Mēnuo* yra dviejuose atskiruose straipsniuose, o latviškųjų *Saules meitas* lietuvišku atitikmeniu kažkodėl laikomos Aušrinė, Vakarinė bei Eugenijos Šimkūnaitės sugalvotos planetų deivės Indraja, Vaivora, Žiezdrė ir Salyja. O jau visiškai klampus vandens dievų pasaulis – atskiri straipsniai mums siūlo daugybę atskirų būtybių kaip *Antrimpus*, *Audros (dievas)*, *Bāba (Bomba; Bubulis, Būzēlis)*, **Bangputis*, *Bangu mātē*, **Gardait(a)s*, *Gaujas mātē*, *Jūras mātē*, *Jūratē, nara*, *Ūdensdepis*, *Ūdensgars*, *Ūdens mātē*, *Upes mātē*, *Upinis *Deivas*, **Ežerinis*, *žuvų piemuo*, *žuvų karalius*. Kadangi nėra bendro jungiančio ir paaiškinančio straipsnio, susigaudyti galbūt padėtų bent jau rodyklė. Deja, leidinyje nėra nei rodyklės, nei abėcėlinio straipsnių sąrašo, kas gerokai pasunkina pažinimo procesą.

Galiausiai norėčiau atkreipti dėmesį į bibliografiją ir šaltinių bei literatūros nuorodas. Čia skaitytojui tenka susidurti net su keliomis problemomis. Visų pirma, po straipsniais pateiktos šaltinių ir literatūros nuorodos dauguma atvejų tik fragmentiškai atspindi šaltinius bei aptariamą temą tyrimus – autoriai ne visada nurodo aprašytų dievų pirminius šaltinius, o neretai bibliografija apsiriboja vien etimologiniais žodynais. Ignoruojami kai kurie svarbūs darbai, pvz., aprašant kaukus, aitvarus, Austėją, Aušrinę, Sovijų, Tavalą, Žemyną, nenurodomas Greimas, paskyręs šiems dievams po atskirą studiją (Greimas 1990); pristatant Vėjopatį ir Bangputį, nenurodo-

ma Dainiaus Razausko monografija apie vėją (Razauskas 2004), taip pat nesiremiama jo disertaciniais straipsniais apie žuvis aprašant žuvų karalių (Razauskas 2005; 2006). Žemynai skirtas straipsnis (beje, nedovanotinai menkas) lieka be nuorodos į Nijolės Laurinkienės monografiją, skirtą Žemynai (Laurinkienė 2013). Nors daug rašoma apie Saulę ir Saulės dukras, visiškai nėra įtraukti Vairoso Vykės–Freibergos darbai (Vīķe-Freiberga 1997; 2016).

Kita opi problema yra paini bibliografinių santrumpų sistema. Žodyne pateikti du skirtingi bibliografiniai sąrašai: į pirmąjį, pavadintą *Bibliografija* (p. 255–290), įterptas *Pirminių šaltinių santrumpų abėcėlinis sąrašas* (p. 271–290). Kadangi nėra aiškaus principo, kaip sudaromos santrumpos (o jos ir viename, ir kitame sąrašė gali būti ir leidinio pavadinimo pirmosios raidės, ir pirmasis žodis, ir autoriaus pavardė, jo inicialai ar tiesiog pavardės santrumpa), skaitytojui prisieina blaškytis per abu sąrašus, norint iššifruoti santrumpą. Be to, kai kurios bibliografinės pozicijos įtrauktos ne vieną kartą, pvz., „Lietuvių kalbos žodyną“ rasime kaip 2 atskiras pozicijas *Lietuvių kalbos žodynas* ir kaip *LKŽ* (abu p. 263), o Mannhardto sudarytą šaltinių sąvadą „Letto-Preussische Götterlehre“, išleistą 1936 m. Rygoje, rasime sąrašė net 3 kartus: *LPG*, *Mannhardt*, *Wilhelm* ir *Mann* (p. 263 ir 281). Deja, tokių atvejų yra ne vienas, tai ir trikdo, ir be jokio reikalo išaugina bibliografijos sąrašą. Jis, beje, nėra dorai pertvarkytas rengiant čekiško

leidinio vertimą į anglų kalbą, pvz., leidiniai, kurių originalios antraštės yra kirilica, čia yra transkribuojamos čekiška, o ne angliška rašyba.

Trečia bibliografinio pobūdžio problema yra nepaaiškintos, į sąrašą neįtrauktos santrumpos. Pvz., bibliografijoje nerasime šių autorių darbų, nors nuorodos po straipsniais pateiktos: Kursiute 1996, Kursiute 1999, Kursiute 2011, Laurinkienė 1996, Vėlius 1983, Vėlius 1987, Vėlius 1989. Bibliografijoje apskritai nėra nė vieno mitologijų Janinos Kursytės ir Nijolės Laurinkienės darbo, o Norberto Vėliaus įtraukta tik monografija „Mitinės lietuvių sakmių būtybės“ (Vėlius 1977). Iš Gintaro Beresnevičiaus darbų autorių dėmesio tesulaukė „Lietuvių religija ir mitologija: sisteminė studija“ (2004), o Razausko ir Ališausko tyrimai (Ališauskas 2012; 2016) žodyno autoriams apskritai neegzistuoja. Dėl to tikrai liūdna, nes žodynui būtų pravertęs bent jau Beresnevičiaus „Trumpas lietuvių ir prūsų mitologijos žodynas“ (2001) ir Razausko išsamūs enciklopediniai straipsniai žurnalo „Liaudies kultūra“ (dabar – „Būdas“) rubrikoje „Iš baltų mitinio vaizdų juodraščių“, skelbiami nuo 2008 metų (Razauskas 2008; 2009a; 2009b; 2011; 2012). Tačiau viso to nėra.

Kritiškai apžvelgus žodyno sandarą ir jo parengimo būdą, lieka išskelti svarbiausią klausimą – kokį gi bendrą vaizdą šio žodyno skaitytojas susidarys apie baltų mitologiją? Iš leidinio atrodo, kad baltų mitologija iki šiol yra labai menkai tyri-

nėta sritis – autoriai pratarmėje pabrėžia: „Baltų mitologija yra pusiau užmirštas tyrimų laukas“ (p. 7). Šios minties laikomasi ir straipsniuose, kuriuose šykščiai pristatomos kitų tyrinėtojų interpretacijos ir trūksta bibliografinių nuorodų. Kadangi neretai apsiribojama tik pirminių šaltinių informacija ir / arba etimologiniais žodynais, skaitant tarpais ima atrodyti, kad žodynas rašytas vos ne prieš šimtą ar daugiau metų, kai lingvistiniai indoeuropiečių tyrimai pravėrė naujas tyrimų erdves. Tačiau fragmentiška informacija sukuria vaizdą, kad ir pati baltų religija buvusi fragmentuota, be bendros sistemos – garbinta daugybė dievų, turėjusių panašias ar net analogiškas funkcijas. Autoriai tvirtina, jog buvo vos keli bendri baltų dievai ir tik trys jų – *Deivas, *Perkūnas ir *Velinas žodyne jungiami į sistemą. Žvelgiant į dievus per jų vardus, o ne funkcijas, lietuvių, latvių ir prūsų mitologijos atrodo iš esmės skirtingos. Tačiau tokiu atveju kokia prasmė rengti bendrą baltų mitologijos žodyną?

Nežiūrint žodyno ribotumo, džiugina autorių užmojis įvesti baltų dievavardžius į indoeuropoeistikos tyrimus ir nušviesti jų bendrybes su kitų indoeuropiečių (ypač romėnų, senovės indų ir iranėnų) bei finougrų dievavardžiais. Reikia tikėtis, kad žinios apie baltų dievus ir jų vardų etimologijos paskatins ir kitus užsienio tyrinėtojus pasigilinti į baltų mitologiją ir šią medžiagą naudoti savo tyrimuose. Žinoma, jei tik šis žodynas nesukels nusivylimo fragmentiškai pateiktu baltų mitologijos vaizdu.

LITERATŪRA

Ališauskas, Vytautas 2003, Apie nemokslinį žalčio ir gyvatės skirtumą: Jono Lasickio knygelės paraštėje, *Naujasis Židinyas–Aidai* 11–12, 607–615.

Ališauskas, Vytautas 2012, *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus: tekstas ir kontekstai*, Vilnius: Aidai.

Ališauskas, Vytautas 2016, *Baltų religijos ir mitologijos relikvai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV–XVIII a.)*. Šaltinių rinkinys, sudarė ir parengė Vytautas Ališauskas, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija.

Beresnevičius, Gintaras 2001, *Trumpos lietuvių ir prūsų mitologijos žodynas*, Vilnius: Aidai.

Beresnevičius, Gintaras 2004, *Lietuvių religija ir mitologija: sisteminė studija*, Vilnius: Tyto alba.

Běřáková, Marta Eva, Václav Blažek 2012, *Encyklopedie baltské mytologie*, Praha: Libri.

Greimas, Algirdas Julius 1990, *Tautos atminties beiėškant. Apie dievus ir žmones*, Vilnius, Chicago: Mokslas – Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas.

Laurinkienė, Nijolė 2013, *Žemyna ir jos mitinis pasaulis*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Luven, Yvonne 2001, *Der Kult der Hausschlange: eine Studie zur Religionsgeschichte der Letten und Litauer*, Köln: Böhlau.

Razauskas, Dainius 2005, Retrskij morskoy kaban v svete balto-slavjanskix byliček o „rybnom pastuxe“, *Baltijskie perekrestki: Ėtnos, konfessija, mif, tekst*, Sankt-Peterburg: Nauka, 254–267.

Razauskas, Dainius 2006, Simbolika ryby, svjazannaja s nižnim mirom i smert'ju, v balto-slavjanskoj tradicii, *Balto-slavjanskie issledovanija* 17, 295–352.

Razauskas, Dainius, 2004, *Vėjūkas: Lietuvių vėjo demono vardo ir įvaizdžio rekonstrukcija, atsižvelgiant į vieną skitų atitikmenį (osetinų wæjug / wæjyg)*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Razauskas, Dainius, 2008, Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: AITVARAS, *Liaudies kultūra* 6(123), 8–25.

Razauskas, Dainius, 2009a, Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: AUSTĖJA, *Liaudies kultūra* 2(125), 16–21.

Razauskas, Dainius, 2009b, Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: KAUKAS, *Liaudies kultūra* 1(124), 11–23.

Razauskas, Dainius, 2011, Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: AUŠRINĖ (ir VAKARINĖ), *Liaudies kultūra* 6(141), 17–25.

Razauskas, Dainius, 2012, Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: SAULĖ, *Liaudies kultūra* 3(144), 16–41.

Sauka, Leonardas 2007–2013, *Pasaka Eglė žalčių karalienė* 1–6, sudarė ir parengė Leonardas Sauka, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Vėlius, Norbertas 1977, Mitinės lietuvių sakmių būtybės: Laimės. Laumės. Aitvarai. Kaukai. Raganos. Burtininkai. Vilkčiai, Vilnius: Vaga.

Viķe-Freiberga, Vaira 1997, *Trejādas saules. Kosmoloģiskā saule: šī saule, viņa saule un saules ceļš starp abām*, Rīga: Kārogs.

Vīķe-Freiberga, Vaira 2016, *Trejādas saules. Mitoloģiskā Saule*, Rīga: Pētergailis.

Daiva VAITKEVIČIENĒ
Lietuvių literatūros ir tautosakos
institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius
Lithuania
[daiva.vaitkeviciene@gmail.com]